

הרצאה של פרופ' אדריאן אש - שיח פמיניסטי על נשים עם מוגבלויות.

ההרצאה שנשאה פרופ' אדריאן אש¹ התקיימה בעיר חיפה, ביום 5.1.2011. יוזמה של פרויקט 'נשים וטכנולוגיות רפואיות' באשה לאשה וארגון 'אחוה'-איגוד נכה חיפה והצפון.

ערכה: אסנת להט

תמללה: מרגלית שחף

תודה שאתם מארחים אותי כאן. אני יודעת שמישהו מקליד את מה שאני אומרת. יש אנשים שאינם יכולים לראות מה מוקלד, ואני רוצה לוודא שמי שאינו רואה מה מוקלד יקבל תרגום מאנגלית, אם הוא צריך.

אני נהנית מאוד בישראל. אני פוגשת אנשים נפלאים ונהדרים. בדרך כלל פגשתי אנשים מהאקדמיה, אבל חשוב מאוד בשבילי ללמוד ולשמוע מאנשים שאינם באקדמיה. יש לכם דברים שאני יכולה ללמוד מהם.

אני יודעת שאתם רוצים שאני אדבר. במובן מסוים אני מרגישה שאני צריכה לשאול אתכם שאלות, כמו איך זה להיות אישה עם נכות בישראל, נושא שאני יודעת עליו מעט מאוד. לכן ייתכן שחלק ממה שאני אגיד יהיה נטול משמעות מבחינתן. אני הולכת לדבר על שני דברים. חלק קשור לנשים עם נכות בכלל, בכל העולם, וחלק קשור לביו-אתיקה.

החל מאמצע שנות השישים ובשנות השבעים המוקדמות של המאה הקודמת, לפני 45 שנה, נשים בארצות הברית התחילו את מה שקרוי "הגל השני של פמיניזם".

נשים אלה, שרבות מהן היו בשנות 20 לחייהן ורבות היו בעלות השכלה גבוהה, אמרו כך: אנחנו יודעות ששחורים מדוכאים, וכך גם אנחנו, הנשים. אין לנו שכר שווה, אנחנו מצויות מחוץ למעגל ההשכלה, יש מועדונים שמיועדים רק לגברים ועוד.

בערך באותו זמן, אנשים עם נכויות, נשים וגברים, התחילו להבין ולהגיד כך: כל הארגונים שמנסים לעשות דברים בשבילנו ולהיות נחמדים אלינו אינם עוזרים לנו באמת. הם מנסים לעזור, אבל במקום לעזור לנו לקבל זכויות והזדמנות לשוויון, אנחנו עדיין מתמודדים עם הפרדה, הפליה, התייחסות מיוחדת, עבודות שאנחנו לא יכולים לקבל, בניינים שאיננו יכולים להיכנס אליהם אם יש לנו כיסא גלגלים כיוון שאין בהם רמפה אלא מדרגות, ואם אנחנו עם מגבלה קוגניטיבית מוחזקים הרחק מהקהילה.

מה שנהפך להיות תנועת הזכויות של אנשים עם מוגבלות התחיל בשנות ה-70.

¹ אדריאן אש היא פרופסור לרפואה משפחתית וחברתית בבית הספר לרפואה ע"ש אלבר איינשטיין. עבודתה מתמקדת בהיבטים אתיים, פוליטיים, פסיכולוגיים וחברתיים של תחום הפריזון, המשפחה והמוגבלות.

אחד הדברים המעניינים בארצות הברית, שהתחיל גם בארצות אחרות בעולם – התנועה הזאת היא חוצת נכויות. היא לא רק של עיוורים או נכים פיזית או אנשים עם פיגור או חולים פסיכיאטריים או חולי לב. אמנם התוויות הרפואיות חשובות, אבל מה שהביא אנשים יחד לא היה התווית הרפואית, הדיאגנוזה, אלא התחושה שהם מופלים, שהם סובלים מסטיגמה, מדעות קדומות, שמרחמים עליהם. אנשים עם כל הנכויות התאספו וניסו לשנות את הרחמים וההפרדה.

אבל רק בסוף שנות ה-70 החלו נשים עם נכויות לומר שיש בעייתיות בתנועת הנכים. למשל, אם בודקים את המידע המצוי לגבי אנשים עם מוגבלות, מוצאים שיש הרבה אנשים מובטלים בקרבם ופחות אנשים עם מוגבלות רוכשים השכלה לעומת אנשים ללא נכות. אבל נשים עם מוגבלות, עיוורות, חירשות או בכיסא גלגלים הן פחות משכילות ויותר מובטלות לעומת גברים עיוורים או חירשים.

נשים אלה אמרו שההפליה כלפי נשים עם נכות גרועה יותר, ושונה, מאשר כלפי גברים עם נכות. כלומר יש כלפיהן הפליה כפולה: גם מפאת היותן נשים וגם מפאת הנכות. אבל למעשה לא מדובר ב-2+2 שווה 4 אלא במשהו אחר, מסובך יותר.

אם קראתן תיאוריות פמיניסטיות והקשבתן לנשים בתנועת הנשים, גיליתן שהנשים בתנועה זו היו מספרות כמה הן חזקות וכמה הן מסוגלות ויכולות לעשות את כל מה שגברים יכולים לעשות – ואף טוב יותר. נשים אלה פחדו להגיד שהן חלשות. עקב כך התנועה הפמיניסטית דחתה נשים עם נכות, כי לפמיניסטיות שאינן נכות הייתה אותה גישה כלפי נשים עם נכות כמו לכל השאר. מבחינתן, אם את אישה חירשת, העובדה שאת אישה אינה משנה, כי מה שחשוב הוא החירשות, ואין לך משהו משותף עם נשים שאינן חירשות. זהו סוג של הפליה בתוך התנועה הפמיניסטית.

עקב כך הרבה נשים עם נכות התקבצו ואמרו כך: או שצריך להקים תנועה משלנו, של נשים עם נכות, או שצריך הן להילחם בסקסיזם בתוך תנועת הנכים והן להילחם בהפליה של נשים עם נכות בתוך הפמיניזם.

כמו כן הן אמרו שהנושאים שנשים בלי נכות התמודדו עמם, למשל נושא המשפחה, להיות אימא, להשיג בן זוג, להיות נשואה או בקשר לסבי, לגדל ילדים, להיות שותפה לחיים, לקיים יחסי מין, כמו גם עבודה והשכלה, חשובים גם לנשים עם נכות. אבל הנשים ללא הנכות לא הקשיבו להן.

בשנות ה-80 המוקדמות, חברה שלי ואני כתבנו מאמר לספר על נשים עם מוגבלות. המאמר נקרא, בתרגום לא מדויק, "נשים עם מוגבלות – נשים בלי במה".

הרעיון האנטי-פמיניסטי הוא שאמנם נכון שלנשים יש פחות דברים כמו לגברים, אבל גברים התייחסו יפה כלפי הנשים, הן למעשה הכוח שמאחורי הגברים, הן באמת שלטו בחיי המשפחה, אפילו אם הגברים אמרו שהם אלה ששולטים בהם. הטענה היא שיש להן דרך

להיות מיוחדות, כי הן יפות או אימהות טובות. לפי רעיון זה, אמנם נכון שנשים אינן שוות לגברים במישור הציבורי, אבל בחיים הרגילים יש להן מקום מיוחד. ברור שאלה שטויות שהפמיניסטיות לא אהבו. אבל אנחנו אמרנו שגם במובן הזה לנשים עם נכות אין שוויון כיוון שלא נתנו לנו מקום מיוחד בחיים הרגילים. לא הייתה לנו במה. נראינו חלשות, תלויות, לא מסוגלות. לא יכולנו לקבל עבודה או השכלה. לא יכולנו אפילו להיות שותפות ואימהות טובות כי אף לא אחד רוצה להתחתן אתנו. לא סמכו עלינו שנגדל ילדים. כי אחרי הכול, אם את עם נכות וצריכה עזרה – וכולם חושבים שאנשים עם מוגבלות צריכים עזרה, גם אם זה לא נכון – איך את יכולה לעזור למישהו אחר?

פמיניסטיות נכות ניסו להתווכח. לטענתן, לא צריך בהכרח שידאגו לנו. אדרבה, אנחנו כן דואגות לאחרים וכן מסוגלות לעזור לילדים וגברים, אם מישהו ירשה לנו. התנועה הפמיניסטית של נשים עם נכויות התחילה במאבק הן להיכלל בתוך התנועה הפמיניסטית והן לשנות את תנועת הנכים, שהתחילה עם רוב גברי. מעניין שעכשיו, בארצות הברית, יש בתנועת הנכים מספר מדהים של נשים חזקות ועצמאיות. האישה המפורסמת ביותר בתנועת הנכים היא כנראה ג'ודי יומן, שמשתמשת בכיסא גלגלים. היא הקימה מרכז לחיים עצמאיים בקליפורניה ועובדת היום עבור הסנאט האמריקאי. היא גדלה בברוקלין בניו יורק. היא ניסתה לעבוד כמורה בבית ספר ציבורי כשהייתה בשנות ה-20 לחייה, אבל דחו את בקשתה בטענה שכיסא הגלגלים שלה יהווה סיכון בזמן שריפה. היא תבעה אותם בשל כך. בשנות ה-70 היא ייסדה את התנועה הראשונה המשותפת לנכים. היא מאוד דינאמית, מצחיקה וכריזמטית. היא מטיילת בעולם ופועלת לקידום נושאים שקשורים לנכים בכלל ולנשים עם נכות בפרט. אבל יש הרבה מנהיגות חזקות אחרות בתנועת הנכים.

אפילו לפני 10 שנים, שנים רבות אחרי שתנועת הנשים התחילה, הרבה אחרי שתנועת הנכים התחילה, עדיין מוצאים נשים עם נכות בארצות הברית מופלות יותר מאשר גברים עם נכות. יש להן פחות השכלה ופחות עבודה. אם הן מקבלות נכות בזמן הנישואים, לרוב הבעל עוזב. מעניין שכאשר לגבר מקבלים נכות בזמן הנישואים, האישה עוזבת פחות. בחברה הכללית, אם יש גירושים, טיפוסים שהאישה תקבל משמורת על הילדים. אבל אם יש לאישה נכות ולגבר שמתגרש אין נכות, נפוץ יותר שהיא תפסיד את המשמורת על הילדים, כי התפיסה היא שאישה עם נכות אינה יכולה לטפל בילד לבדה.

יש גם גישה לפיה אם לשני הורים יש נכות, הילד בסכנה. זה לא נכון, יש הרבה אנשים שהיו הורים עם מוגבלות. אבל יש מצבים טראגיים שבהם אנשים עם מוגבלות מגדלים את הילדים מצוין, אבל שכן או חבר רואה משהו שהוא מגדיר כבעיה, מתקשר לעובד סוציאלי, ומישהו עורך חקירה שלא היו מקיימים אלמלא הייתה נכות. במקרים אחרים החברים של הילדים

שלהם אינם מורשים לבוא לבית שלהם, כיוון שהוריהם חושבים שהורים נכים אינם מסוגלים לפקח היטב על חבריו של הילד.

נשים עם נכות בארצות הברית מדברות לא רק על עבודה והשכלה אלא גם על הקושי הרב לקבל הכרה כאימהות. והן רוצות להיות אימהות כמו נשים בלי נכות. הן רוצות לפתח מערכת יחסים, אבל נראות לפעמים כלא ראויות לשידוך וכלא מתאימות לאנשים שאינם נכים ולאנשים נכים.

נדמה שכולם רוצים מישהי לא נכה. המיתוס הוא שגברים נכים רוצים נשים לא נכות, ושנשים נכות לא יכולות למצוא כלום, כי הן לא יכולות לעשות דברים שנשים ללא נכות יכולות לעשות. לעומת זאת, לגברים נכים אולי יהיה מזל או מספיק כסף או תהילה כדי שבחורה לא נכה ולא פמיניסטית תתחתן אתם.

אני לא אומרת שזה נכון, זה המיתוס. אגדה. זה מה שאנשים רבים מאמינים בו. עדיין יש הורים שאומרים לבת עם נכות שהיא לא יכולה לצפות להתחתן, שהיא צריכה לעבוד ולדאוג לעצמה; שאם היא תתחתן עם נכה נחמד, היא לא יכולה ללדת ילד והיא לא יכולה לטפל בו. התיאוריה הזאת מניעה הרבה נשים עם נכות להילחם על זכותן להיות אישה בדרך המסורתית או לדחות את התפקיד המסורתי של נשים. נשים עם נכות אומרות כך: אמנם יש בעיות רבות בדרך שבה מתייחסים כלפי נשים. אבל אנחנו אפילו לא מקבלות יחס רע. אנחנו לא מקבלות שום יחס. לא רואים אותנו בתור נשים. קל יותר לשנות תפקיד מסורתי כשאת בפנים, מאשר לשנות תפקיד שמעולם לא קיבלת.

בכנס של פמיניסטיות עם נכות ובלי נכות התנהלה שיחה מצחיקה. פמיניסטית מפורסמת דיברה על הטרדה מינית, על ניצול על-ידי גברים, וכמה זה נורא ומעצבן שגברים מפלרטטים כל הזמן. אישה עם נכות אמרה לה: את חושבת שזה נורא, וזה באמת נורא, ואת חושבת שזה מעצבן שאנשים יפלרטטו אתך כשאת לא רוצה בזה. אבל דמייני שלעולם לא מגיבים אלייך כאישה מינית. שהתגובה היחידה אלייך היא כאל ילדה פתטית שצריכה עזרה. האישה ללא הנכות הייתה מזועזעת – זה לא היה הגיוני בשבילה.

נשים עם נכות אומרות שנשים ללא נכות תופסות כמובן מאליו לכך שמתייחסים אליהן כאל אובייקט מיני. אבל אל נשים עם נכות מעולם לא התייחסו כאל אובייקט מיני כי הן אינן קרובות לדימוי של איך אישה צריכה להיות. אין להן לגיטימציה בחברה. יש רדיקליות נכות שיודעות שיש בעייתיות עם הציפיות של החברה ההטרוסקסואלית שכל אישה תרצה להיות אשת איש ואימא. אני לא אומרת שנשים עם נכות מניחות הנחה אוטומטית שנשים יהיו מסורתיות. אני רק אומרת שנשים עם נכות רוצות למלא את התפקידים האלה, כמו נשים בלי נכות.

אני רוצה לדבר מעט על ביו-אתיקה – נושא שנוי מאוד במחלוקת בארצות הברית, גם בישראל, וגם שנוי במחלוקת בין נשים ללא נכות ונשים עם נכות.

בארצות הברית לנשים יש לגיטימציה לא להיות אימהות אם הן אינן רוצות בזה. אבל בישראל אין כמעט אחד שמורשה לא להיות הורה. מצפים מכולם שיהיו להם ילדים, וכמה שיותר כך ייטב.

אבל עם זאת יש ציפייה שהילדים יהיו בריאים, או מושלמים. ברור שזו פנטזיה. אין אנשים מושלמים. אנחנו לא מושלמים, כל ההורים לא מושלמים. אף לא אחד לא מושלם. אבל אנשים רוצים שהילדים שלהם יהיו בלי נכות. נכות נתפסת כטרגדיה, ואם יכולים למנוע מילד להיות במצוקה, צריך לעשות זאת. אפילו אנשים שחושבים שצריכים להיות נחמדים לנכים ומתנגדים להפלייתם, עדיין אומרים שלא צריך ללדת ילד נכה אם אפשר שלא; שצריך להיבדק ולעבור הפלה אם יש נכות. ההנחה בבסיס גישה זו היא שאם יש מגבלה אי-אפשר לחיות חיים עם איכות.

מצד אחד, הזכות להפיל היא תפיסה פמיניסטית חזקה. מצד אחר, נשים עם נכות, וגם גברים נכים ונשים בלי נכות, אומרים שזו הפליה. מאותה סיבה שנשים אינן רוצות לתמוך בהפלה של עוברים ממין נקבה, לא צריך להיות זריזים ולצדד בהפלה של כל עובר שיכול להיות עם מגבלה.

אפשר להפיל את העובר, זה בסדר, הפלה היא חוקית, אבל נשים צריכות לקבל מידע על חיים עם נכות לפני שהן עושות הפלה. לפני שמקבלים החלטה, צריכים ללמוד להקשיב לאנשים עם נכות, להקשיב למשפחות שיש להן ילד עם נכות ולגלות שיכולים להיות חיים טובים גם אם יש מגבלה

אנשים רבים בישראל אומרים שהחברה לא מתאימה לזה. אולי זה נכון, אבל איני מכירה שום חברה שמוכנה לזה. אנחנו עובדים על פיתוח חברה שוויונית שבה נכים מקבלים עבודה, מתחתנים ורוכשים השכלה. צריך להפסיק לפחד מנכות. אם עושים זאת, לא יהיה מפחיד כל כך לדמיין שלילד יש מוגבלות ואולי נהיה מוכנים לגדל ילד עם מוגבלות. ובכלל, רוב הנכויות הן לא מלידה.

הנושא הזה נתפש בטעות כמפצל בין פמיניסטיות לבין אנשים עם נכות. אבל הוא אינו חייב לפצל ביניהם, כי אף לא אחד אומר שצריך לחסום טכנולוגיה. אבל גם אסור להגיד שחייבים לבצע הפלה במקרה של נכות.

לפעמים פמיניסטיות חושבות שיש מתח בלתי-מתפשר בין נשים עם נכות שרוצות לחסום הפלות. אבל אף לא אחת מדברת על מניעת האפשרות לבצע הפלה או לחסום טכנולוגיה. לעומת זאת הן כן מצהירות שלגיטימי להיות אישה, ולהיות נכה, כמו שלגיטימי להיות גבר או בלי נכות.

אם לא רוצים להפיל כל עובר, אולי לא צריך להפיל כל עובר שיכול להיות נכה. אני רוצה שכנשים עם נכויות תכלילו את הנושא הזה באג'נדה הפוליטית שלכן. הוא לא צריך להיות הדבר הראשון שאתן עושות, אבל גם לא האחרון.

שאלות ותשובות

שאלה – מה קורה כשיש מחלה, מחלה נדירה, והממשלה או המוסדות בישראל לא מכירים את המחלה. איך אישה חולה או נכה יכולה להיאבק במצב זה?

אדריאן – אותה שאלה יכולה להישאל לגבי גברים. איני בטוחה שזה נושא נפרד לנשים ולגברים. אנחנו צריכים נכויות מוגדרות. אולי לנשים קשה יותר לקבל הגדרה. ידוע שרופאים אינם מאמינים לנשים. צריך להילחם בזה. לפעמים אחד הדברים שקשה לדעת הוא מתי ההפליה שאת מתמודדת עמה נובעת מהנכות או מכיוון שאת אישה, או כיוון שאת גם אישה וגם נכה.

במסגרת המחקרים שלי שהיתי זמן רב בקבוצות של אנשים עם נכות, לרוב עם נשים, אף שהיו כמה גברים. הנשים לרוב דיברו על הנכות בדרכים שגם הגברים דיברו על נכות. לפעמים נושאי הדיון אינם קשורים לנשיות אלא לנכות. לפעמים הנושאים אינם קשורים ישירות לנכות, אלא לנושא שכל הנשים מתמודדות עמו.

שאלה – שמי ליאת ואני עיוורת. החיים בישראל קשים מאוד בשביל אנשים עם נכות. אני מוצאת את עצמי תמיד נלחמת עם הממשלה, עם המוסדות שאמורים לעזור לי. אני מרגישה שאני מוציאה אנרגיה רבה על מלחמה נגד ביורוקרטיה במקום להתפתחות ולבנות, וזה חבל. אני חושבת שהנגישות כאן בעייתית מאוד. אני לא מוגבלת פיזית, וכשיש מדרגות אני יכולה לעלות בכל מקרה, אבל כלפיי נגישות השירות גרועה. השירות גרוע, פטרנליסטי. אחד המקומות שמשמש כדוגמה טובה הוא אחוה. המקום הזה, המרכז לחיים עצמאיים, אינו פטרנליסטי ובאמת מעניק כוח לאנשים עם נכות. אבל זה נדיר. הארגונים בישראל מאוד מופרדים וחלשים. אני מצטערת שאני פסימיסטית. אולי חל שינוי בשנים אחרונות, אבל הוא כל כך אטי, מאוד אטי, ולא משמעותי.

אדריאן – בדרך אחת, אני מדברת על ארצות הברית, אני יכולה להגיד המון דברים שעדיין אינם בסדר. המצב היה גרוע לפני 40, 50, 100 שנה, והוא עדיין לא נכון. אבל אני יכולה להגיד שהוא השתפר בכמה דברים. היום ש חוקים, ואם יש חוקים יכולים לאכוף אותם. אם אין חוקים, יש פחות נשק.

לא רק זה, יש כמה אנשים עם מוגבלות שנמצאים בעמדות של כוח. אמנם הם אינם רבים, אבל ישנם כמה. וכשהם בעמדה של כוח, הם יכולים להשתמש בו כדי לחולל שינוי. אני יודעת שחלק עושים עבודה נוראה, אבל חלקם עושים עבודה טובה.

דבר נוסף חשוב באשר לנשים עם נכות, אם מתחילים כקבוצה מוטב שהיא תהיה חוצת נכויות.

נהדר שארגון אחוה חוצה נכויות. אבל שמעתי קודם לכן שלא מקבלים אליו אנשים עם נכות קוגניטיבית. אמנם אנשים עם בעיה קוגניטיבית צריכים דברים אחרים, אבל הם גם צריכים להיפגש עם נכים אחרים. אנחנו צריכים ללמוד מהניסיון שלהם והם צריכים ללמוד מהניסיון שלנו.

אנשים עם נכות הם קבוצה גדולה. הם אינם כוללים רק אנשים שמשתמשים בכיסא גלגלים, לא רק עיוורים, לא רק חירשים. הם כוללים אנשים שלקו בשבץ או בנזק מוחי, סוכרת חמורה, בעיות גב, בעיות לב, סרטן, אפליפסיה ועוד. בארצות הברית מעריכים שלאחד מתוך שישה יש נכות.

אם זה נכון בארצות הברית, אין סיבה לחשוב שהמצב שונה בישראל. פירושו של דבר יש יותר ממיליון איש עם נכות. לחלק מהנכויות נקרא "מחלות", לחלק נקרא "מחלה כרונית", אבל אם כל האנשים יתאחדו, מדובר יהיה על עוצמה פוליטית.

מה שאנחנו צריכים לעשות, וכמה שיותר כך ייטב, הוא להשתמש בכוח פוליטי. כשם שבכנסת יש סוגים שונים של מפלגות, כך יכולה להיות גם מפלגת נכים. התהליך אטי מאוד וכרוך בעבודה רבה, אך אני מעודדת מכך שדברים משתנים. אבל אם את מוותרת, הם לא ישתפרו

דוברת מהקהל – שמי תלמה, אני מארגון אשה לאשה. אני מסכימה לכל מילה שאמרת. אני חיה עם נכות עקב בעיית לב. נולדתי עם לב פגום, ואף שעברתי ניתוחים רבים. אני עדיין חיה.

כשהחלטתי שאני לא רוצה ילדים, ברור שהייתי מבודדת על-ידי החברה הישראלית, לעומת מה שחוויתי בהולנד. השאלה הראשונה ששאלו אותי בישראל היא האם אני לא רוצה ילדים בגלל בעיית הלב. לא הבנתי על מה הם מדברים. רק אחר כך הבנתי מהשואלים שבגלל בעיית הלב אני אמורה לא לרצות ילדים.

דבר נוסף שאני רוצה להעלות הוא הקושי הגדול שלנו, לארגון הפמיניסטי אשה לאשה, להשיג מתקנים שיאפשרו לנשים עם מוגבלות לבוא לבית שלנו. אנחנו ארגון עני ואחת המשימות הקשות הוא לגייס תרומות. עצוב שגם אחרי 28 שנה המקום שלנו לא מותאם לאנשים עם נכות. אולי את יכולה לייעץ לנו איפה נוכל לגייס כסף בארצות הברית בשביל ההגשה.

נושא אחר הוא השאלה איך להילחם על נושא הזכויות לנכים, כשהדיון עוסק בסוגיות שמרניות, חוץ מהעובדה שברור שכולם צריכים להיות שווים. למשל, כפמיניסטית אני לא יכולה להילחם עבור זכויות של נשים בצבא, כי אני נגד הצבא. זה לא אומר שאני נגד שוויון, אבל עבורי חשוב יותר להילחם נגד הצבא. בהתאם לכך, קשה לי מאוד להילחם עבור הזכות של נשים עם מוגבלות להתחתן ולהביא ילדים, כשאני בעצמי נגד מערכת הנישואים. ברור שלכל אחת יש הזכות להחליט, לזה אני מסכימה.

אדריאן – זו הסיבה להילחם על הזכויות. הזכות צריכה להיות שניים שרוצות להיות חיילות יקבלו שוויון זכויות, ושנשים שאינן רוצות להיות חיילות לא יגויסו לצבא. צריכה להיות דרך לשרת את המדינה גם אם אינך רוצה להיות בצבא. בדומה לכך, גם אנשים עם נכות צריכים למצוא דרך לשרת את המדינה ולתרום לה, אפילו אם הם לא נושאים נשק. תלמה – לא לזה התכוונתי.

אדריאן – אם מדברים על מלחמה, אני לבטח קרובה יותר לכל מי שאינו מאמין במלחמות. לדוגמה, בזמן מלחמת וייטנאם נשים רבות באמריקה אמרו כך: אנחנו לא תומכות במלחמה, אבל כיוון שאיננו יכולות לשרת בצבא, איננו יכולות לפעול נגדה. אמרנו שגרוע שאיננו יכולות להילחם באותה צורה כמו גברים, כי הם יכולים לבצע פעולות אקטיביות כדי להתנגד לשירות, למשל ללכת לכלא. אך כיוון שאנחנו מודרות מהצבא, אנחנו לא יכולות לעשות מחאה דרמטית.

אף לא אחד אומר שאת חייבת להתחתן, או להתחתן מבלי להביא ילדים, או ללדת ילדים מבלי להתחתן. את לא חייבת לתמוך בשוויון זכויות לחיילות אם רוצה להילחם נגד הצבא. יש פעולות רבות שאפשר לעשות, ולא כולן צריכות לעשות אותו דבר. את יכולה להילחם על משהו אחר משל חברותיך.

דוברת מהקהל – שמי חגית ואני מתל-אביב. אני מלמדת בסמינר הקיבוצים. אני רוצה לדבר על שני נושאים. ראשית, אמרת שלאחד מתוך שישה יש נכות. סביב אותו אחד יש משפחה ונשים רבות. יוצא מכך שיש קבוצה גדולה יותר ששייכת לנושא. אם מדברים על הנושא של נכות ופמיניזם, צריך לזכור שמטפלות רבות הן נשים, שלא מקבלות שכר והן מנוצלות. במשפחה בדרך כלל האימא מטפלת בילד עם מוגבלות, ולפעמים כשיש ילד עם מוגבלות יהיו גירושים. אני אימא לילד חירש, והוא היה אחד הגורמים העיקריים לגירושים שלי. החלטתי שאם אני צריכה לגדל אותו לבד מוטב שאהיה לבד, ואני לא צריכה גבר.

הדרך שבה החברה מתייחסת לאישה שמטפלת באנשים עם נכות היא בעייתית. או שיש סטיגמה נגדן, בדומה לסטיגמה נגד אנשים עם נכות, למשל: את לא אישה יותר, את אימא של ... או שהיא מהוללת, נתפסת כ"סופר אימא", כקדושה, למשל: "יפה שאת לא מכניסה את הילד במוסד". אני חושבת שכאשר מדברים על נשים ונכות, צריך להסתכל על קבוצת הנשים שאינן נכות, אבל דואגות לאנשים עם נכות או לילדים עם נכות.

נושא אחר שאני רוצה לדבר עליו, נושא ייחודי מאוד לישראל, הוא שהחברה הישראלית מיליטריסטית מאוד. אחד האספקטים הוא שמיליטריזם וסקסיזם משתלבים יחד. הגוף המושלם הוא של גבר מושלם, שהוא חייל לוחם. זה האידיאל. לפיכך הנכות בישראל נמדדת גם נגד הדימוי המושלם של גבר שלוחם במלחמות כדי להציל אותנו. אני אומרת שיש היררכיה של נכויות. לגברים שנהיו נכים במלחמה יש יתרונות על פני נכים אחרים. זה נכון גם בארצות הברית

דוברת מהקהל – גם אמריקה מיליטריסטית.

אדריאן – נכון. אינני מאמינה במלחמות שארצות הברית מעורבת בהן.

תלמה – אני חושבת שצריך לראות איך הנושאים האלה מתקשרים זה לזה.

אדריאן – אני מצטערת שלא התייחסתי לכך במפורש. לא חשבתי שמה שאמרתי מנוגד למה שאת אמרת. יש דיונים רבים על הדרך שבה נשים מגדלות ילד עם נכות. אני מעדיפה להגיד

"מגדלת" ולא "דואגת ל-". כל הנשים דואגות לילדים שלהן, בין אם הן נכות ובין אם לאו. היינו רוצות לחשוב שגם גברים ידאגו להם.

דוברת מהקהל – לא הכרחי שכל אישה אוהבת ילדים.

אדריאן – איני אומרת את זה. נשים שהן הורים, וגברים שהם הורים, דואגים לילדים שלהם. אם מישהו לא רוצה להיות הורה, הוא לא חייב להיות הורה, זה בסדר. אבל כשאנחנו מדברות על ילדים מבוגרים, שצריכים פחות שיחליטו בשבילם, שמתחילים להחליט לבד, התפקיד של ההורה שונה. אני אשנה מעט את דברי כי אני רוצה לדבר על דאגה.

כשאנשים בלי נכות מדברים על אנשים עם נכות, בין אם הם בני שנתיים או 62, מבחינתם הנכים תמיד צריכים שידאגו להם. אבל זה לא נכון. לא נכון שאנחנו רק צריכים עזרה מאחרים. אנחנו גם עוזרים לאחרים. אנחנו לפעמים דואגים לאחרים. לילדים של אחרים. דוברת מהקהל – אני מתייחסת למונח "מטפל".

אדריאן – אני רוצה להיפטר מהמונח "דואג". אני מעדיפה את המילים "עוזר", "מסייע". הורה אינו דואג. בשלב כלשהו הילד שלו, איני יודעת בן כמה הוא, יגיד שהוא רוצה להחליט החלטות משלו, שהוא רוצה להחליט לבד.

אנשים עם נכות אינם צריכים שידאגו להם. אולי הם צריכים עזרה, אבל הם לא רוצים שיחליטו בשבילם, שידברו עבורם. הם יכולים לדבר לבד. אפילו אם הם אינם יכולים לדבר אלא באמצעות שפת סימנים, או שהם כותבים.

אנחנו רוצות שנשים שמגדלות ילדים עם נכות יהפכו לנשים שמגדלות אנשים עם נכות; שהן יבינו שיש להן הרבה במשותף עם נכים מבוגרים, כי הילדים שלהן יגדלו ויהי נכים מבוגרים. ארגונים רבים בארצות הברית מביאים נכים לפגוש עם הורים לילדים עם נכות. למשל, הורים חירשים שמדברים עם הורים לילדים חירשים, או עיוורים שמדברים עם הורים לילדים עיוורים. זו דרך להבין את הדברים.

יש אנשים עם נכות, ויש אנשים שמגדלים ילד עם נכות. אכן אימהות של ילדים עם נכות מבודדות. הן אינן נתפשות כאימא אמיתית כי הילד שלהן אינו נתפס כילד אמיתי. זה נורא, וזה סטיגמה, וצריך להילחם נגד זה.

אסנת – אני רוצה להעלות נושא. כנכת צה"ל, אנחנו קבוצה קטנה של נשים בקרב קבוצה גדולה של גברים נכי צה"ל. מצד אחד, יש לנו בעיות מיוחדות משלנו ואנחנו מתקשות להתארגן כדי לקבל מענה ממשרד הביטחון לבעיות המיוחדות שלנו. מצד אחר, כשאני באה אל אגף השיקום במשרד הביטחון כדי לממש את הזכויות המגיעות לי, אני מרגישה שקל לי יותר להשיגן מאשר לגברים, כי מעבר לנכות הקשה שלי, היות שאני אישה אני שונה מהאנשים האחרים במסדרון. העובדה שאני אישה מהווה למעשה יתרון, למשל הנחמדות שלי, שבעזרתה קל לי לקבל יחס טוב ומענה לבקשות שלי. עם זאת, אחד הדברים שחורים לי מאוד הוא ההבדל הניכר בין נכי צה"ל לבין מי שמקבל קצבה מהמוסד לביטוח לאומי. לכן

אני נבוכה לומר שאני נכת צה"ל. יש הבדל משמעותי ולא מוצדק בין הזכויות שאנחנו מקבלים לעומת נכים שאינם נפגעים במסגרת הצבא.

נושא נוסף שאני רוצה לציין הוא זכות הבחירה של אישה עם מוגבלות להיות אימא, שהיא זכות מוגבלת ביותר מבחינת הסטיגמה של החברה. נשים עם מוגבלות שרוצות להיות אימהות נשאלות תמיד שאלות מסתייגות. מעבר לכך יש בעיה בנגישות למרפאות גינקולוגיות, לחדרי לידה ועוד. המדינה אינה מספקת מספיק עזרה לנשים בכלל, ועל אחת כמה וכמה לנשים עם נכות. יש לזכור שאישה עם מוגבלות יכולה להיות גם ככל אישה, כל עוד ניתנת לה עזרה מתאימה, בין אם בעזרים טכניים ובין אם עזרה בליווי, שהוא סוגיה עצובה ומרה אחרת. מי שעוסקים בליווי, או שהם מגיעים ממדינות זרות או שהם חלק מאוכלוסייה מוחלשת בישראל. אימא שמחזיקה עובדת זרה שמטפלת בילד מנהלת מערכת יחסים מורכבת, למשל במתיחת הגבול בין מי שמטפלת בילד לבין מי שהיא האימא. מעבר לכך, יש עזרים שיכולים לסייע לנשים ולא ניתנים להן, עקב היעדר תקציב. השאלה שאני רוצה לשאול אותך היא האם את יכולה לתאר מאבק יוצא דופן של נשים עם מוגבלות בארצות הברית, שנחל הצלחה או כישלון.

אדריאן – האם אתן רוצות להוסיף עוד שאלות?

דוברת מהקהל – אני רוצה לשאול איך אנשים עם נכויות שונות יכולים להתאגד כדי להצליח להשיג את הזכויות שאת מדברת עליהן.

אדריאן – יש דרכים רבות לפלג את עצמכם. לוחמים, יהודים, ערבים, אנשים עם לקות ראייה לעומת אנשים עם נכות לא נראית, נכות פיזית או חושית. כשמנסים לשנות דברים עבור אנשים עם נכות צריך לא לפלג, אלא לראות את כל הדברים שיש במשותף. איני אומרת שכל דבר הוא זהה. ההתנסות של אימהות בלי נכות שמגדלות ילד עם נכות שונה מאשר ההתנסות של אנשים שהם נכים בעצמם. אבל כולם יכולים ללמוד זה מזה. אם רוצים להשפיע השפעה פוליטית, צריך למצוא את הדרך לעבוד יחד. לפעמים אנשים רוצים לעבוד עם אלה שיש להם מכנה משותף אתם, למשל לוחמים ירצו לעבוד עם לוחמים אחרים. אבל יש דברים רבים משותפים לאנשים עם נכות, ולכן רצוי לעבוד עם כולם.

אנשים עם נכות נראית, שמזוהים מאוד כנכים וסובלים מסטיגמה, צריכים לעבוד עם נכים שיש להם נכות בלתי-נראית, וגם נגדם יש סטיגמה. כלומר אנשים עם נכות פיזית צריכים לעבוד עם אנשים בעלי נכות מנטאלית או חושית.

מצאו את הנושאים שמאפשרים לכם לעבוד יחד. בשביל זה יש מרכז לחיים עצמאיים, והוא חשוב. לכן נהדר שארגון אשה לאשה מיוצג כאן, שנשים בלי נכות באות לדבר עם נשים עם נכות ולראות דרכים שבהן הן יוכלו לעבוד יחד.

ככל שנמצא דרכים לעבוד יחד כך ייטב לנו. איני אומרת שכולם זהים או שהנושאים המעסיקים אותם זהים. אבל יש דברים רבים כל כך במשותף עם אחרים, וצריך למצוא אותם אם אנחנו רוצים לשפר את המצב.

דוברת בקהל – ההתמודדות עם נכות היא מלחמה, מבוקר עד ערב. איך את ממליצה לא רק לשרוד במלחמה, אלא גם לנצח בה?

אדריאן – הבנתי את השאלה. אנחנו צריכות למצוא מונח אחר ל"מלחמה".

סועאד – אני עובדת עם אנשים עם נכויות. אחד הקשיים הוא שאנשים עם נכויות סטיגמטיים זה כלפי זה. אנשים עם מחלת נפש אינם רוצים לעבוד עם אנשים עם נכות פיזית או חושית ולהפך. האם בארצות הברית הצלחתם לעבור את המכשול הזה, לארגן אנשים עם נכויות שונות בתנועה אחת שיכולה לעבוד יחד סביב הסוגיות והצרכים שלהם?

אדריאן – חלק מהאנשים עובדים יחד. יש ארגונים שכוללים אנשים מכל סוגי הנכויות. למשל, ארגון מדהים הוא הארגון ללימודי מוגבלויות. ד"ר שגית מור הייתה בארגון הזה ויכולה לספר עליו. יש קבוצה שנקראת האיגוד האמריקאי של אנשים עם נכות, וגם היא חוצה נכויות. יש ארגון פוליטי בשם "תנועת הנכים לחינוך והגנה".

במקביל יש גם ארגונים של נכות ספציפית – יש איגוד לעיוורים, לחירשים ועוד. אבל פעמים רבות אנשים עם נכויות עובדים יחד, כשיש נושא משותף. זה אחד מסיפורי ההצלחה, אף שזה לא קורה כל הזמן. יש מאבק בין הארגונים השונים, אבל יש יותר איחוד חוצה נכויות. היו מאבקים מוצלחים, לדוגמה, המאבק נגד אלימות בבית בארצות הברית. אני בטוחה שגם בישראל יש אלימות בבית. נשים עם נכות חייבות לוודא שיש מקלטים נגישים לנשים מוכות שנמלטות מגברים מכים. כמו כן יש אנשים שפועלים כדי לעשות מתקני תקשורת בבתי חולים כדי לוודא שחירשים יוכלו לתקשר אם צריך לתת להם טיפול חירום. אך עדיין נותרה עבודה רבה כדי הפוך את ארגוני הנשים מודעים לנכות.

אסנת שאלה על מאבקים שלא הצליחו בארה"ב. שום דבר אינו מושלם. נשים באמריקה שאינן נכות עדיין מרוויחות בממוצע פחות מגברים. ונשים עם נכות עדיין מרוויחות פחות מנשים שאינן נכות. אבל הפער בין הנשים עם נכות וללא נכות מצטמצם, וגם הפער בין נשים עם נכות לבין גברים עם נכות קטן. הכול דורש מאבק, שעדיין מתרחש. שום דבר לא נפתר לחלוטין, אבל דברים משתפרים, וזאת כיוון שאנשים מנסים למצוא דרך לעבוד יחד, להגיע לאחרים, למצוא מה יש במשותף

דוברת מהקהל – רציתי להגיד תודה רבה, על ההרצאה המאלפת ומאירת העיניים. אני כבדת שמיעה. אני סובלת מטנטון ואני עובדת בארגון "בקול", שדואג לכל כבדי השמיעה מעל גיל 18. כל העובדים בו הם אנשים עם נכות, אנחנו מקבלים שכר יפה ודואגים לנו. אני מקבלת קהל בקופת חולים שמטפלת בחולים, וגם הקופה עצמה מעסיקה אנשים עם נכות. אנחנו מדינה קטנה, שעדיין בחיתוליה, ולמרות הכול אני כן חושבת שעושים הרבה כדי לפתור המון בעיות. נכון שיש עוד הרבה דברים שצריך לשפר ולשנות, אבל בסך הכול בעשור

האחרון חלה התקדמות ניכרת בעניין ויש עמותות רבות שדואגות לנכים, אני אופטימית. אני מאמינה שאנחנו כן נלך לקראת שיפור.

דוברת מהקהל – האם אפשר להגיב? שמעתי על ארגון "בקול" דברים טובים מאוד. אני חושבת שאנשים חירשים מאוחדים יותר ושכל נכות שונה מנכות אחרת. דוברת מהקהל – שמי חנה, גם אני מארגון אשה לאשה. אני רוצה להודות לך על ההרצאה המדהימה והחשובה מאוד. בשבילנו בארגון אשה לאשה זה אתגר. בתנועה הפמיניסטית בישראל, אם יש בכלל כזאת, יש פעילות, אבל לא של נשים עם נכות. חשוב מאוד לאתגר את הדרך שבה אנחנו חושבות על נכות, על מסוגלות ועל הסביבה. למשל, בישראל אין תודעת שירות. במה שקשור לשירותי רווחה, כולם בעלי מוגבלות. אילו היינו יכולים לראות זאת היה קל יותר להצטרף לתנועה של אנשים עם מוגבלות. מה שאמרת הוא מהפכני – אם כולנו נצטרף למאבק, השינוי יהיה מייד. כי רובנו מרגישים שאנחנו צריכים שירותים, מקומות עם הנגשה, סביבה נוחה. אנחנו לא יודעים מה יהיה מחר ומה יקרה לנו. סולידריות היא משהו קריטי במקום כזה.

מבחינת הסטריאוטיפ, רבים חושבים שכיוון שהתנועה הפמיניסטית נלחמת עבור הזכות להפיל, אנחנו אוהבות הפלות. אבל במציאות זה הפוך לגמרי. קודם כל אף לא אחד אוהב הפלות. אנחנו נלחמות על הזכות לעשות הפלה, על הזכות לבחור. בישראל קשה מאוד להעלות את הנושא ולהילחם עליו, בגלל הרעיון שלכולן יש הזכות להיות אימא. זו הזדמנות להגיד לך, אסנת, שאני מעריצה את הדרך שאת מדברת בפומבי על בחירתך לא לגדל ילדים, בחברה שקשה מאוד להעלות בה את הנושא הזה. מיד אחרי שעשית את זה יצא לאור ספר חדש בשם "ממני והלאה" מאת אורנה דונת על הבחירה של אנשים בישראל לא להיות הורים – ספר שלם על הזכות לא להיות הורים בישראל.

דוברת מהקהל – או על הורים שהתחרטו שהם הביאו ילדים לעולם. חנה – מאוד אמיץ מצדך, אסנת, להגיד את זה, במיוחד מהמקום שלך. אני חושבת שזו עמדה של מנהיגות. אנחנו יכולות להצטרף אליה, לעשות שינוי. אנחנו צריכות מנהיגות ואנשים שיעבדו קשה בדרכים שונות עבור הדברים שאנחנו מאמינות בהם. דברים רבים קשורים להשגת השירותים שאנחנו צריכות בשביל לנהל את חיים שאנחנו רוצות בהם. דוברת מהקהל – שמי איילת, אני העובדת הסוציאלית של ארגון אחוה, ואני פה בשני כובעים, גם מהצד המקצועי, שבו אני נמצאת במאבק במלחמה למען זכויות ועל מה שדיברנו עליו, ומצד שני, כאישה עם מוגבלות, חד-הורית, אני מאמינה שחרף הקושי צריך ללכת עם האמת הפנימית, עם מה שנחוץ וטוב לאישה עצמה. אין דרך חד-משמעית, טובה או פחות טובה. תחום אחד, שלדעתי חסר מאוד בארץ, הוא ההתייחסות לכך שלאנשים עם מוגבלויות יש צורך בזוגיות ובמיניות. אף לא אחד בתהליך השיקום מדבר על זה. רק לאחרונה חלה עלייה במודעות בתחום הזה. אני יודעת שהארץ נמצאת בתהליך, אבל הדרך עודנה ארוכה.

כולנו פה כדי לעזור. בואו ננסה לא להיכנע, זה הדבר היחיד. אם ניכנע שום בר לא ישתנה.
מה שיש לנו הוא כוח, ואנרגיה, והרוח לעבוד ביחד.

דוברת מהקהל – בשם אשה לאשה אני רוצה לומר שאף שדיברנו על הנגשת המקום ועל עבודה עם נשים על נכות, לא עשינו מספיק במציאות. השיחה שלך מהווה מחויבות בשבילנו. גם אם אין לנו כסף להנגיש את המקום, יש דברים שנוכל לעשות. אפשר לעשות פעילות בארגון אחוה, אם הוא יהיה מוכן לארח אותנו אחרי כל מה שאמרנו על ילדים... אני מקווה שהשיחה הזו תהיה נקודה מפנה שאחריה נהיה מחויבות לשנות את המרכז ולהתמודד עם הנושא. הפרדה של נכים בחברה היא הפרדה של נשים נכות. הפרדה של נכים היא הפרדה של כולנו. הדוגמה שאני תמיד נותנת היא שכשהרכבת בישראל נהייתה קצת יותר נגישה, היה קל יותר לכולנו כשבאנו לרכבת עם מזוודה ויכולנו להשתמש במעלית. תודה שבאת, ושפתחת את הנושא בצורה נפלאה.